

Ilga Mantiniece, LU Bibliotēka

Latvijas Universitātes rektors Jānis Paškevičs

(06.01.1900 - ?)

Jānis Paškevičs dzimis 1900. gada 6. janvārī Bauskas apriņķī. 1916. gadā viņš nonāk Krievijā un 1918. gadā Maskavā pievienojas latviešu sarkanajiem strēlniekiem. 1921. gadā iestājas Padomju Armijā un 1940. gadā ierodas Latvijā. Te J. Paškevičs pavada vien tikai no 1940. līdz 1941. gadam, Komunistiskās partijas nosūtīts ieņemt Latvijas Universitātes (LU) rektora amatu un īstenot LU reorganizāciju pēc padomju standartiem.

Ar PSRS saņemto izglītību karaskolā Taškentā (1926), Staļina Komunistiskajā lauksaimniecības augstskolā Ļeņingradā (1931-1934) un Sarkanās profesūras institūtā (1934-1938) savā LU (LVU) rektora amatā no 1940. gada 29. jūlija līdz 1941. gada 13. februārim J. Paškevičs uzsāk virkni pārkārtojumu pēc padomju valdības un Komunistiskās partijas norādījumiem. Tomēr reorganizācijas tempi šķiet nepietiekami un viņa vietā tiek iecelts partijai vēl uzticīgāks rektors - Jānis Jurgens. Sākoties II Pasaules karam, turpmāko ziņu par J. Paškeviča darbību nav. Latvijā nav atgriezies, miris Ļeņingradā.

Jānis Paškevičs dzimis Bauskas apriņķī 1900. gada 6. janvārī (pēc vecā stila 1899. gada 25. decembrī) laukstrādnieka ģimenē. Agri sācis kalpa gaitas dažādos Latvijas apvidos, līdz 16 gadu vecumā devies uz Krieviju, kur divus gadus nostrādājis par dzelzceļa strādnieku. 1918. gadā iestāties latviešu sarkano strēlnieku (padomju) divīzijā, 9. pulkā Maskavā. 1921. gadā iestāties dienestā Sarkanajā Armijā. Bijis rotas, vēlāk bataljona komandieris un politiskais komandieris (*“poļitruks”*), pēc tam iecelts par pulka komandiera palīgu. 1926. gadā pabeidzis karaskolu Taškentā. Līdz 1931. gadam bijis politiskais komisārs Padomju Armijā un darbojies Padomju Savienības karaspēka daļās Sibīrijā, Ukrainā un dažās citās padomju republikās.

Pēc aktīvajām armijas darbinieka gaitām J. Paškevičs 1931./32. gadā iestāties Staļina vārdā nosauktajā Komunistiskajā lauksaimniecības augstskolā Ļeņingradā. To beidzis

1934. gadā un strādājis kā politiskās ekonomijas pasniedzējs. Pēc tam no 1934. līdz 1938. gadam studējis Sarkanās profesūras institūtā Ekonomiskajā nodaļā, kā docents lasījis lekcijas kara mehānikas un tehnikas institūtos. Pēc 1938. gada bijis katedras pārzinis Sarkanās profesūras institūta Politiskās ekonomijas nodaļā, profesora vietas izpildītājs. Lasījis lekcijas par marksismu un ļeņinismu un politisko ekonomiju.

1940. gada jūnijā, Padomju Savienībai okupējot Latviju, kopā ar Padomju Armiju Rīgā ieradās arī J. Paškevičs padomju armijas virsnieka ietērpā. Jūlijā pāris nedēļas viņš pavadīja kā viens no piekomandētiem redaktoriem laikrakstā *“Brīvā Zeme”*, līdz pienāca viņa *“zvaigžņu stunda”* - augstskolas rektora amats. Latvija vēl nebija oficiāli iekļauta PSRS sastāvā, kad pēc PSRS Tautas komisāru Padomes priekšsēdētāja Andreja Višinska norādījumiem tika veiktas izmaiņas Latvijas Universitātes (LU) vadībā, ar 1940. gada 29. jūliju par pagaidu rektoru ieceļot J. Paškeviču. Tādējādi uzsākās reorganizācija LU, kas ar 25. septembri tiek pārdēvēta par Latvijas Valsts universitāti un sāk darboties pēc Maskavas universitātes pielāgotiem statūtiem. J. Paškevičs papildus rektora amatam lasa lekcijas marksisma-ļeņinisma kursā un vada paša jaunizveidotās politiskās ekonomijas un politiskās vēstures katedru.

Būdam PSKP biedrs kopš 1924. gada, J. Paškevičs lepojās ar to, ka viņa partijas biedra kartes numurs ir zem miljona, tātad piederīgs vecajiem *“revolūcijas vilkiem”*, kam boļševisma ideāli kompensē profesionālo zināšanu trūkumu. Tādēļ par savu galveno uzdevumu viņš uzskatīja *“sagraut visu veco sistēmu, lai 1. oktobrī sāktu mācības uz padomju pamatiem”*. Atrazdamies amatā nedaudz ilgāk par pusgadu, jaunais rektors izpildīja virkni partijas pavēļu - pēc Maskavas direktīvām reorganizēja LU, pārdēvēja par Latvijas Valsts Universitāti, pārstrukturēja un pārdēvēja fakultāšu nosaukumus, likvidēja teoloģijas fakultāti, izveidoja marksisma-ļeņinisma u.tml. katedras, atlaida no darba vairāk nekā 10% LU mācībspēku, nomainot tos ar politiski piemērotākiem, ieviesa mācībspēku un studentu politisko anketēšanu, slēdza korporācijas un citas studentu organizācijas, priekšmetu sistēmu nomainīja ar kursu sistēmu, atvēra vakara un neklātienēs nodaļas, ieviesa obligāto krievu valodas apgūšanu.

Tomēr šie tempi Komunistiskajai partijai un padomju valdībai nelikās pietiekami ātri, tādēļ LK(b)P CK birojs 1941. gada 10. februārī pieņēma lēmumu *“Par stāvokli Latvijas Universitātē”* un uz tā pamata rektoru J. Paškeviču atstādināja no amata

kā *“netikušu galā ar pienākumiem”*. Viņa vietā ar 1941. gada 14. februāri amatā stājās Jānis Jurgens, bijušais PSRS Iekšlietu tautas komisariāta (NKVD) Augstākās skolas vadītājs Maskavā. Ar 15. martu J. Paškevičs tika atstādināts arī no mācībspēka pienākumiem, pamatojoties uz personas rakstura trūkumiem.

Turpmākā J. Paškeviča karjera piedzīvo strauju kritumu - pēc nozīmēšanas tālākā darbā par Latvijas PSR Gaļas un piena rūpniecības tautas komisāra vietnieku, viņš pilnībā noiet no vēstures skatuves. Sākoties karam, J. Paškevičs Latviju pamet un tajā vairs neatgriežas. Par turpmāko likteni ziņu nav. Miris Ļeņingradā, miršanas gads nav precīzi zināms.

Literatūras un avotu saraksts:

1. Biedri profesori spēlē “kungus”, Tēvija, (25.08.1941)
2. Grosvalds, Ilgars. Latvijas Universitātei - 75 gadi. Akadēmiskā Dzīve, Nr. 36 (01.01.1994)
3. Īstais uzplaukums var būt tikai tādā valstī, kur uzvarējis marksismsļeņinisms! Jaunais Komunārs, Nr. 40 (1.10.1940)
4. Jaunais rektors pārņem universitātes vadību. Latvijas Kareivis, Nr. 172 (31.07.1940)
5. Jaunie mācības spēki LPSR universitātē, Jaunais Komunārs, Nr. 9 (25.08.1940)
6. Jaunos amatos. Daugavas Vēstnesis, Nr. 174 (31.07.1940)
7. Latvijas Valsts universitātes vēsture, 1940-1990. Rīga : Latvijas Universitāte, 1999.
8. Lieli pārkārtojumi universitātē. Brīvā Jaunatne, Nr. 28 (4.08.1940)
9. LPSR universitātes marksisma-ļeņinisma katedras mācības spēki. Padomju Latvija, Nr. 13 (24.08.1940)

10. Mācības gada atklāšanas akts universitātē. Padomju Latvija, Nr. 45 (1.10.1940)
11. Universitātes darbs paplašināsies. Brīvā Zeme, Nr. 170 (30. 07.1940)
12. Vēliņš, Jānis. Mana Gaismas pils, 6 : Sarkanais rektors. Austrālijas Latvietis, Nr. 507 (10.10.1959)
13. Vēliņš, Jānis. Mana Gaismas pils, 7 : Imports no Padomju savienības. Austrālijas Latvietis, Nr. 508 (17.10.1959)
14. Vēliņš, Jānis. Mana Gaismas pils, 8 : Sarkano rektoru maiņa. Austrālijas Latvietis, Nr. 509 (24.10.1959)
15. Viņam nekur neveicās : “Ārkārtīgā profesora” J.Paškeviča gaitas Latvijā. Tēvija, Nr. 219 (22.09.1942)

Saistīto ziņu saraksts:

- Izstāde „LU rektori Jānis Paškevičs un Jānis Jurgens”

<http://www.biblioteka.lu.lv/zinas/t/641/>